STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Vejledning til samfundsfag B, htx

Vejledning til læreplanen 2026

Undervisningsministeriet

Indhold

Introduktion: Sådan bruger du vejledningen 4
Brug vejledningen som opslagsværk 4
Orienter dig i andre centrale materialer på ministeriets hjemmesider 4

1. Identitet og formål 5
1.1 Identitet 5
1.2 Formål 5

2. Faglige mål og fagligt indhold 6
2.1 Faglige mål 6
Overordnede faglige mål 6
Disciplinorienterede faglige mål 7
Metodeorienterede faglige mål 9
2.2 Kernestof 12
Sociologi og teknologisk udvikling 12
Politik 13
Økonomi 15
Metode 16
2.3 Supplerende stof 17
2.4 Omfang 17

3. Tilrettelæggelse 18
3.1 Didaktiske principper 18
3.2 Arbejdsformer 20
3.3 It 20
3.4 Samspil med andre fag 21
Særligt for samfundsfag B som valgfag 23

4. Evaluering 24
4.1 Løbende evaluering 24
4.2 Prøveformer 24
Den mundtlige prøve 25
4.3 Bedømmelseskriterier 29
Karaktergivning med 7-trinsskalaen 29
Bedømmelseskriterier for mundtlig prøve 29
Karakterbeskrivelser for mundtlig prøve i samfundsfag B 29

Introduktion: Sådan bruger du vejledningen

Dette kapitel introducerer dig til vejledningen og dens relation til læreplanen og andre centrale styredokumenter og materialer, som du som underviser skal orientere dig i.

I denne vejledning udfolder Styrelsen for Undervisning og Kvalitet læreplanens intention og tydeliggør, hvordan læreplanen skal forstås.

Vejledningen præciserer, kommenterer, uddyber og giver anbefalinger vedrørende udvalgte dele af læreplanens tekst, men indfører ikke nye bindende krav.

Det kan være en god idé at have læreplanen åben ved siden af dig, mens du læser vejledningen. Du finder læreplanen på uvm.dk/gym-læreplan.

Brug vejledningen som opslagsværk

Du behøver ikke at læse vejledningen fra ende til anden. Brug den gerne som et opslagsværk. Du kan orientere dig i vejledningens indhold i indholdsfortegnelsen eller benytte søgefunktionen i dokumentet til at finde det indhold, du søger. Husk at prøve med forskellige søgeord.

Orienter dig i andre centrale materialer på ministeriets hjemmesider

Denne vejledning er en vejledning til læreplanen i samfundsfag B, htx – men det er ikke den eneste vejledning, du skal bruge for at undervise i faget. Det er vigtigt, at du også orienterer dig i styrelsens øvrige vejledningsmateriale til din undervisning.

Undervejs i denne vejledning finder du derfor henvisninger til indhold, du bør orientere dig i på uvm.dk, emu.dk og i prøvebanken.dk.

1. Identitet og formål

Dette afsnit handler om fagets faglige identitet – altså fagets særkende i gymnasieskolen. Afsnittet beskriver, hvordan fagets identitet og indhold skal bidrage til elevernes almendannelse og studiekompetence.

1.1 Identitet

Fire forhold fra fagets identitet kan fremhæves. For det første: Fagets genstandsområde er danske og internationale samfundsforhold – ofte i et komplekst samspil. Det nationale genstandsområde omfatter også det lokale. For det andet: Faget er såvel empirisk som teoretisk funderet. Teoretisk stof kan ikke stå alene, men skal knyttes til empirisk materiale. Fremhævelsen af det empiriske medvirker til, at faget ikke kommer til at fremstå som et spekulativt fag. Tilsvarende kan empiri ikke stå alene, men der skal i undervisningen etableres en forbindelse til relevante begreber og teorier. Samspillet mellem teori og empiri er essentielt i samfundsfag og sikrer, at eleverne kan leve op til de faglige mål inkl. de metodiske færdigheder. For det tredje: Samfundsfag er også et holdningsfag, men standpunkter skal altid kvalificeres på et fagligt grundlag. For det fjerde: Samfundsfag er et undersøgende og nysgerrigt fag. I faget arbejder eleverne med aktuelle samfundsforhold, og centralt heri står også de aktivt opsøgende og udadvendte aktiviteter – samfundsforhold er ikke udelukkende noget, der læses om, men også noget der undersøges.

Samfundsfag konstitueres af de samfundsvidenskabelige discipliner: Sociologi, økonomi, politologi og international politik. Hertil kommer samfundsvidenskabelig metode. Undervisningsforløb planlægges tematisk således, at der ofte indgår begreber, teorier og metoder fra flere discipliner til belysning af de samfundsmæssige problemstillinger. Der er altså ikke tale om en udelukkende disciplinopdelt undervisning, da samfundsmæssige problemstillinger i sin natur ofte favner flere af fagets vinkler.

1.2 Formål

Samfundsfag bidrager til at opfylde de mål, som er anført i Lov om de gymnasiale uddannelser. Det gælder både det almendannende og det studieforberedende.

Det almendannende handler om at udvikle personlig myndighed og kritisk sans, forholde sig reflekterende og ansvarligt til omverdenen (medmennesker, natur og samfund). Samfundsfag giver desuden forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund, herunder forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære og det europæiske og globale perspektiv.

Det studieforberedende handler om at udvikle elevernes evne til faglig fordybelse og deres faglige selvstændighed og abstraktionsevne. Elevernes studiekompetence udvikles gennem selvstændig anvendelse af viden, begreber, teori og metode til at forklare, undersøge og

diskutere problemstillinger, selvstændig tilrettelæggelse af arbejdet i forbindelse med større opgaver og projekter og udvikling af argumentation på et fagligt kvalificeret niveau. Ligeledes bidrager samfundsfag til udvikling af elevernes innovative kompetencer, idet eleverne lærer at anvende viden, begreber, teori og metode til at undersøge konkrete samfundsmæssige problemer, forholde sig til eksisterende løsninger og til at opstille og diskutere egne løsningsforslag.

2. Faglige mål og fagligt indhold

Afsnittet om faglige mål er læreplanens vigtigste afsnit. Undervisningen skal altid have de faglige mål for øje; du skal tilrettelægge undervisningen, kernestof og supplerende stof, så de opfylder de faglige mål gennem de tekster, temaer eller emner, eleverne møder.

De faglige mål angiver det, eleverne skal kunne ved undervisningens afslutning, mens kernestoffet angiver de stofområder, som er uomgængelige for at kunne opfylde de faglige mål. De faglige mål, kernestof og supplerende stof skal ses i sammenhæng med hinanden: Eleverne skal kunne anvende viden om samfundsfaglige metoder, begreber, sammenhænge og teorier til at forklare, undersøge og diskutere aktuelle og konkrete problemstillinger og udviklingstendenser, som typisk er i det supplerende stof. Eleverne opfylder de faglige mål ved at anvende kernestof på empiri, som ofte findes i det supplerende stof.

Aktualitetsbegrebet i samfundsfag

Aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt. Aktualitet indbefatter at man har et nutidsblik, hvilket betyder, at man som underviser skal kunne argumentere for, at det, der arbejdes med i undervisningen, har relevans for en gældende samfundsmæssig problemstilling. Aktualitet har dog ikke en fast tidsafgrænsning. Mens nogle samfundsmæssige problemstillinger hurtigt kan blive forældede (fx økonomiske), så kan andre (fx sociologiske) være mere længerevarende.

2.1 Faglige mål

De faglige mål kan opdeles i 3 kategorier: overordnede, disciplinorienterede og metodiske mål.

Overordnede faglige mål
De to første mål er overordnede og vil typisk indgå i alle forløb. De handler om at anvende faglig viden, herunder begreber og teorier, til at undersøge, forklare og diskutere aktuelle

samfundsmæssige problemstillinger og udviklingstendenser. Målene understreger fagets aktualitet, at faget er problemorienteret, og at der er et samspil mellem teori og empiri.

- *"anvende og kombinere viden og kundskaber om sociologi, økonomi, politik og teknologisk udvikling til at undersøge aktuelle samfundsmæssige problemstillinger i Danmark og andre lande og diskutere foreliggende og egne løsninger herpå*
- *anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet samt enkle teorier til at forklare og diskutere samfundsmæssige problemstillinger"*

I undersøgelsen af aktuelle samfundsmæssige problemstillinger lærer eleverne både at *anvende* viden fra én af fagets discipliner men også at *kombinere* viden fra flere af fagets discipliner. At eleverne lærer at *anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet* betyder, at de for alle elementer i kernestoffet har lært om og kan anvende viden, begreber og faglige sammenhænge til at forklare problemstillinger. Eleverne lærer desuden at anvende *enkle teorier*. Det betyder, at eleverne lærer at sætte en given, empirisk problemstilling ind i en teoretisk ramme og anvende teori til at forklare og diskutere denne.

Elevernes viden om aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er vigtigt for at kunne anvende de faglige begreber og teorier, og man skal derfor i undervisningen arbejde med og motivere dem til at følge med i den *aktuelle* samfundsmæssige debat, dvs. holde sig orienteret om væsentlige begivenheder lokalt, nationalt og internationalt.

At man skal undersøge *aktuelle problemstillinger i Danmark og andre lande* betyder, at man både undersøger problemstillinger i Danmark og i andre lande hver for sig, men også anvender komparativ metode til at sammenligne forholdene i Danmark og et andet land med fokus på en eller flere problemstillinger.

Eleverne lærer desuden at undersøge og diskutere eksisterende og forslåede løsninger på virkelighedsnære problemstillinger og anvender dette som afsæt til selv at udarbejde og diskutere egne løsningsforslag. Dette giver gode muligheder for udadrettede aktiviteter og metodiske undersøgelser. På den måde forenes den abstrakte, teoretiske tilgang med en konkret og virkelighedsnær tilgang. Det vil ofte være hensigtsmæssigt at lade eleverne arbejde med autentiske udfordringer, men også fiktive cases kan anvendes i det indledende arbejde med træning af elevernes innovative kompetencer.

De to overordnede mål kan ses i sammenhæng med det metodeorienterede faglige mål om, at "*på et fagligt grundlag argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter, og indgå i en faglig dialog"*. Det vil være naturligt i arbejdet med aktuelle begivenheder at lade eleverne diskutere og argumentere for egne synspunkter.

Disciplinorienterede faglige mål
Efter de to overordnede mål følger tre mål, der er disciplinorienterede og peger ned i hver sin faglige disciplin: Teknologisk udvikling, politik og økonomi.

Teknologisk udvikling (samfund og teknologi)

- *"undersøge og vurdere samspillet mellem den teknologiske og samfundsmæssige udvikling"*

Arbejdet med dette faglige mål medvirker til, at samfundsfag B bidrager til htx-profilen. Eleverne lærer at undersøge og vurdere, hvorledes teknologiske forandringer har medvirket til samfundsmæssige forandringer og omvendt. I dette samspil kan teknologi både løse og

skabe samfundsmæssige problemer. Selv om dette faglige mål i kernestoffet ligger under sociologidisciplinen, kan både viden om økonomi, politik og sociologi inddrages, når eleverne lærer at undersøge og vurdere samspillet. Fx lærer eleverne om økonomi som drivkraft for teknologisk udvikling og politik som regulering af udviklingen og forandringer af sociale mønstre som konsekvens af udviklingen.

Som underviser kan man planlægge arbejdet med dette faglige mål gennem temaer, hvor samspillet mellem teknologiske forandringer og samfundsmæssige forandringer er omdrejningspunkt, men også ved at komme ind på samspillet i temaer med et andet fokus. Eksempler på temaer, hvor samspillet mellem teknologiske forandringer og samfundsmæssige forandringer er omdrejningspunkt er fx: Energi og klimaproblemer, hvor den teknologiske udvikling undersøges som årsager til problemerne, og det undersøges og vurderes, hvordan teknologi bidrager til at løse problemerne. Affald og ressourceknaphed, hvor man på samme måde undersøger, hvordan den teknologiske udvikling har bidraget til et stort forbrug af naturens ressourcer og affaldsproblemer samt undersøger og vurderer, hvordan affaldssortering og teknologier, der begrænser forbrug, bidrager til at løse problemet. Folkesundhed og livsstilsygdomme kan også være et tema, hvor teknologiske forandringer giver samfundsmæssige forandringer, som kommer til udtryk i livsstilsygdomme.

I temaer med et andet fokus end selve samspillet kan det være hensigtsmæssigt at arbejde med dette mål og synliggøre det over for eleverne. I et tema om fx globaliseringens muligheder og udfordringer vil man kunne undersøge og vurdere transport- og kommunikationsteknologis betydning for processen. I et tema omhandlende fx politisk deltagelse og demokrati vil man kunne undersøge og vurdere de sociale mediers betydning.

Politik

- *"undersøge og dokumentere et politikområde, herunder betydningen af EU og globale forhold."*

Det politikorienterede faglige mål indbefatter, at eleven lærer at undersøge et konkret politikområde (fx klima-, miljø-, social-, sundheds-, uddannelses-, rets-, energi-, fødevare-, arbejdsmarkeds-, medie-, integrations- eller udlændingepolitik) med fokus på centrale aktører, deres interesser og de væsentlige begivenheder (fx politiske beslutninger, forlig) og udviklingstendenser. Desuden inddrages det, hvordan politikområdet i Danmark er påvirket af EU og globale forhold. Det er oplagt at tage afsæt i konkrete politiske beslutninger og undersøge processen under anvendelse af viden om og begreber fra det politiske kernestof.

Økonomi

- *"undersøge konkrete økonomiske prioriteringsproblemer i Danmark og EU og diskutere løsninger herpå"*

Det økonomiorienterede faglige mål lægger op til at anvende det økonomiske kernestof på konkrete *prioriteringsproblemer*, fx mellem økonomisk vækst og bæredygtig udvikling eller mellem vækst og lighed. Også økonomiske prioriteringer i forbindelse med velfærdssamfundet eller strukturpolitik kan indgå. Det er oplagt at inddrage Finanslov, kommunale budgetter eller andre former for synlige politiske prioriteringer. Fx kan forholdet mellem skattepolitiske og velfærdspolitiske målsætninger undersøges. At kunne *diskutere løsninger* indebærer systematisk at kunne opstille fordele og ulemper ved forskellige

løsninger. Det kan eksempelvis være fordele og ulemper ved skattelettelser eller fordele og ulemper ved brugerbetaling på udvalgte policy-områder.

Metodeorienterede faglige mål
De sidste seks mål er metodiske og handler dels om samspil med andre fag og viden om fagets identitet og metoder, dels om det konkrete arbejde med at formulere faglige problemstillinger og hypoteser samt kritisk forholde sig til, indsamle og bearbejde forskelligartet materiale og dels om at kunne formidle faglige pointer, både skriftligt og mundtligt, på fagets taksonomiske niveauer. Herunder hører også, at eleverne skal trænes i at kunne argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter med afsæt i et fagligt grundlag.

De to første metodeorienterede faglige mål indbefatter, at eleverne i samfundsfag og flerfaglige forløb lærer at anvende faget og dets metoder samt at gøre sig metodiske og basale videnskabsteoretiske overvejelser i forbindelse med undersøgelser af konkrete samfundsmæssige problemstillinger.

- *"behandle problemstillinger i samspil med andre fag*
- *demonstrere viden om fagets identitet og metoder"*

Fagets identitet og metoder er defineret af et samspil mellem teori og empiri, hvor de faglige begreber og enkle teorier anvendes til at undersøge konkrete, aktuelle samfundsforhold, der dokumenteres med inddragelse af forskellige former for empiri, herunder både kvantitative og kvalitative data. Eleverne lærer at anvende og vurdere muligheder og begrænsninger ved kvantitativ og kvalitativ metode og værdien af at anlægge et komparativt perspektiv. Arbejdet med og refleksionerne over det metodiske foregår med afsæt i og fokus på den konkrete problemstilling, der undersøges. Eleverne lærer desuden om, hvordan samfundsvidenskab adskiller sig fra naturvidenskab og humaniora ved en unik kombination af metode og genstandsfelt. Samfundsfag kan godt indgå i samspil med andre fag i en undersøgelse af en historisk periode, men det skal relateres til aktuelle samfundsforhold, som er samfundsfags genstandsområde.

Viden om samfundsvidenskabelig metode indeholder desuden et krav om at kende faserne i en samfundsvidenskabelig undersøgelse, således at eleverne selvstændigt kan gennemføre egne undersøgelser.

De næste tre metodeorienterede faglige mål relaterer sig til faserne i en samfundsfaglig undersøgelse, herunder projektarbejde med udarbejdelse af synopsis med mundtlig præsentation og den efterfølgende faglige formidling på fagets taksonomi:

- *"formulere faglige problemstillinger og indsamle, kritisk vurdere og bearbejde dansk og fremmedsproget materiale, herunder statistisk materiale, til at undersøge og diskutere problemstillinger og konkludere"*
- *"påvise faglige sammenhænge og udviklingstendenser ved hjælp af tabeller, diagrammer og enkle modeller og egne beregninger og diagrammer med brug af digitale hjælpemidler"*
- *"formidle faglige sammenhænge på en struktureret og nuanceret måde på fagets taksonomiske niveauer med anvendelse af fagets terminologi*

Samfundsfaglig taksonomi

1. Redegørende niveau: Redegørelse for faglige begreber, teori, modeller men også empiriske forhold, herunder udviklinger, omfang etc.
2. Undersøgende niveau: Undersøgelse af en given samfundsmæssig problemstilling. Kan både indeholde årsagsforklaringer og sammenligninger. Det centrale er koblingen mellem den teoretiske/begrebsorienterede faglige viden og den empiriske faglige viden.
3. Diskuterende niveau: Nuanceret modstilling af faglige argumenter. Kan både indeholde diskussion af fordele/ulemper, muligheder/begræsnninger, og vurderinger samt have fokus på konsekvenser men også løsningsforslag.

Faser i en samfundsfaglig undersøgelse

1) Udarbejde samfundsfaglige problemformuleringer, herunder opstille faglige problemstillinger
2) Undersøge relevant materiale til besvarelse af problemformulering: Kunne indsamle, kritisk vurdere og bearbejde materiale.
3) Konkludere: Eleverne skal kunne formulere en præcis konklusion på undersøgelsen af en given problemstilling.
4) Formidle: Eleverne lærer at formidle resultaterne af deres arbejde i et præcist sprog med anvendelse af faglige begreber på fagets taksonomiske niveauer.

I det følgende uddybes, hvad man som underviser skal være opmærksom på at træne i forbindelse med faserne i en samfundsfaglig undersøgelse.

1) Udarbejde samfundsfaglige problemformuleringer, herunder opstille faglige problemstillinger: De opstillede problemstillinger og eventuelle hypoteser skal være af samfundsmæssig karakter, dvs. omfatte en gruppe mennesker og berøre sociale strukturer og værdier, der er vigtige for samfundet. Endvidere skal de kunne belyses ud fra forskellige faglige synsvinkler og holdninger samt levne mulighed for inddragelse af både empiri og teori.

2) Undersøge relevant materiale til besvarelse af problemformulering: Kunne indsamle, kritisk vurdere og bearbejde materiale: Materialet vil typisk komme fra forskellige kilder, herunder fagbøger, traditionelle redaktionelle medier og sociale medier og lægger derved op til anvendelse af en kritisk tilgang. Ved empiriske undersøgelser kan eleverne selv anvende kvantitative, kvalitative og komparative metoder, dvs. selv lave dataindsamlingen. Eleverne inddrager fremmedsproget materiale af en passende sværhedsgrad.

Den kritiske tilgang betyder, at eleverne lærer at forholde sig kritisk til forskelligartet materiale (statistik, partsindlæg, undersøgelser etc.) fra forskellige typer afsendere som fx partier, interesseorganisationer, tænketanke, uafhængige eksperter etc. Eleverne lærer at undersøge, hvem der er afsender, hvilke interesser afsender har i at påvirke modtager med den fremlagte information, og hvordan man som modtager kan tage højde for dette, fx ved at søge information om det samme hos flere forskellige kilder. Eleverne lærer desuden om, hvordan politisk misinformation og fordrejede forklaringer spredes, og hvordan man kan forsøge at spotte det bl.a. ved at undersøge, hvilken type kilde oplysningerne stammer fra.

En bearbejdning af materiale kan bestå i at sammenstille talmæssige oplysninger i en tabel eller et diagram. Relevante beregninger vil normalt også indgå. Kravet om *egne beregninger* vil typisk knyttes til tabeller med absolutte tal, hvor beregninger kan bidrage til at tydeliggøre en udviklingstendens eller en sammenhæng. Beregninger kan fx omfatte indekstal, procentvis vækst eller procentandele. Beregninger, tabeller og diagrammer udarbejdes *med brug af digitale hjælpemidler*, som typisk vil være regneark. Eleverne lærer at overveje, hvilke typer af beregninger, tabeller, diagrammer og enkle modeller, der er bedst egnet til at illustrere en given udvikling eller sammenhæng. Eleverne lærer at vælge mellem og tolke forskellige typer *diagrammer* (kurve-, søjle-, cirkel- og punktdiagrammer).

Også tekster og anden kvalitativ empiri kan bearbejdes, fx ved i et skema at sammenstille forskellige politiske partiers holdninger til det samme politikområde eller ved at kode et kvalitativt materiale efter forskellige emner og lave et analytisk display med afsæt heri.

Når materialet bearbejdes og undersøges foretages der desuden en sammenstilling med relevant faglig viden, herunder faglige begreber og teorier.

3) Konkludere: Eleverne skal kunne formulere en præcis konklusion på undersøgelsen af en given problemstilling: I starten af det samlede forløb vil konklusionen mere have karakter af en opsamling, mens det mod slutningen forventes, at eleverne selvstændigt kan formulere en konklusion på baggrund af opstillede argumenter.

4) Formidle: Eleverne lærer at formidle resultaterne af deres arbejde i et præcist sprog med anvendelse af faglige begreber på fagets taksonomiske niveauer: Formidlingen kan antage flere forskellige former men skal i det samlede forløb indbefatte både skriftlige og mundtlige produkter og kombinationer af begge.

Det sidste metodeorienterede faglige mål indbefatter, at eleverne lærer at formulere sig nuanceret om egne synspunkter og indgå i faglig dialog med andre herom.

- *"på et fagligt grundlag argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter og indgå i en faglig dialog"*

Eleverne skal lære at være bevidste om, hvornår vedkommende formidler på hhv. redegørelses-, undersøgelses- eller diskussionsniveau (fagets taksonomiske niveauer), og hvornår der er tale om en faglig undersøgelse eller en formidling af egne synspunkter. At kunne argumentere sammenhængende for egne synspunkter indebærer, at eleverne kan opstille flere argumenter for et bestemt synspunkt, ligesom argumenterne skal være fagligt underbyggede, dvs. indeholde empiri og/eller begreber/teori fra kernestoffet. Nuanceret

betyder, at argumentationen indeholder flere synsvinkler og aspekter samt bevidsthed om begrænsninger i argumentationen og hvilke modargumenter, der kan formuleres. At kunne *indgå i faglig dialog* betyder, at man kan samtale og diskutere både egne og andres synspunkter på en respektfuld måde og anvende samfundsfaglige begreber.

2.2 Kernestof

Kernestoffet er de stofområder, som er uomgængelige for at nå de faglige mål. De enkelte obligatoriske områder i listen over kernestof skal ikke opfattes isoleret. Hvert enkelt område behandles tematisk sammen med andre obligatoriske områder. Omtalen af de enkelte områder i den nedenstående uddybning skal ikke opfattes som en udtømmende liste, men eksempler på nogle af de muligheder, der ligger i området.

Af overskuelighedsgrunde er kernestoffet i læreplanen opdelt i discipliner: Sociologi, politik, og økonomi. Hertil kommer metode for at understrege metodestoffets betydning. Det er ikke et signal om, at undervisningen skal struktureres efter de enkelte pinde i de forskellige stofområder/discipliner. Det er derimod et didaktisk grundprincip, at undervisningen skal tilrettelægges tematisk, dvs. med afsæt i aktuelle faglige problemstillinger, og det kan både være inden for eller på tværs af disciplinerne.

Sociologi og teknologisk udvikling

- *"social differentiering og kulturelle mønstre"*

I arbejdet med social differentiering lærer eleverne om forskellige klassifikationer, fx forskellige begreber og mål for ulighed og fattigdom. De lærer desuden at anvende begreberne social arv og social mobilitet og enkel teori om social differentiering fx med udgangspunkt i Bourdieu.

De kulturelle mønstre handler om værdier, normer og symboler i forskellige grupperinger. Eleverne lærer om begreber såsom majoritets-/subkultur, etnicitet/nationalitet og mono-/multikulturelt samfund og forskellige integrationsformer.

- *"sammenhænge mellem teknologisk udvikling og samfundsudvikling, herunder udvikling i sociale mønstre og kommunikation"*

Eleverne lærer, at teknologisk udvikling ofte medfører samfundsmæssige forandringer. De lærer desuden, hvordan væsentlige teknologier har påvirket udviklingen i samfundstyper, fx fra landbrugssamfund til industrisamfund til service/kommunikationssamfund til accelerations- og opmærksomhedssamfund.

Eleverne lærer begreber til en forståelse af den teknologiske udvikling og dens samspil med det øvrige samfund. Det undersøges og diskuteres i undervisningen desuden, hvad der driver den teknologiske udvikling, og hvilke interesser og aktører der påvirker udviklingen. Forskellige teorier som teknologideterminisme og socialkonstruktivisme samt forskellige syn på den teknologiske udvikling som teknologioptimisme og teknologipessimisme kan fx præsenteres for eleverne. Eksempler på temaer, der kan anvendes til at belyse sammenhænge mellem teknologisk udvikling og samfundsudvikling, kan ses i vejledningen under det faglige mål: *Undersøge og vurdere samspillet mellem den teknologiske og samfundsmæssige udvikling*.

Sammenhængen mellem den teknologiske udvikling og samfundsudviklingen kan fx belyses ved at behandle udbredelse og anvendelse af internettet som fundament for ændring af de

sociale mønstre og *kommunikation*. Her kan man som underviser fx fokusere på familien (tilstedeværende eller tiltideværende), på arbejdsmarkedet (frigørelse fra tid/rum og dermed svækket skel mellem arbejdsliv og fritid), på de sociale relationer blandt venner og i udøvelse af sanktioner (mobning på sociale medier). Begreber som fx familie, sociale relationer, uddannelse, arbejde, ulighed, sociale medier, normer, sanktioner, social kontrol og anerkendelse inddrages. Internettet har også ændret den politiske kommunikation som led i medialisering af politik, og det vil være oplagt at se i sammenhæng med nedenstående kernestof om *politisk meningsdannelse og medier, herunder adfærd på de sociale medier* og elementer fra kernestoffet om politik.

- *"politisk meningsdannelse og medier, herunder adfærd på de sociale medier"*

Når eleverne lærer om *politisk meningsdannelse og medier,* arbejder de med samspillet mellem medierne og den politiske meningsdannelse, herunder mediernes betydning i den politiske beslutningsproces (dagsordensættende funktion), virkningen af medier (fx effektteorier), og hvordan det politiske system og politikerne anvender medierne til at fremme bestemte budskaber (spin) i en bestemt ramme (framing). Det vil være oplagt at følge en bestemt politisk begivenhed i medierne. Hvordan dækkes begivenheden af de forskellige medier, og hvad er effekten? Hvilken rolle spiller medierne for demokratiet? Diskursanalyse og effektteorier kan anvendes i en undersøgelse af disse spørgsmål.

Eleverne anvender sociologiske begreber (fx frontstage/backstage, social anerkendelse, selviscenesættelse) og empirisk materiale i undersøgelsen af forskellige politiske meningsdanneres (fx influencere og politikere) *adfærd på de sociale medier*. Eleverne kan ved hjælp af faglige begreber og empiriske undersøgelser undersøge motivation for og konsekvenserne af adfærd samt reflektere over forskellige aktørers digitale adfærd og kriterierne for en god demokratisk samtale, fx gensidig forståelse, respekt og herredømmefri samtale. Desuden kan man arbejde med, hvordan aktørers adfærd samt strukturelle dynamikker på de sociale medier kan være med til at understøtte nye protestbevægelser (fx #MeToo-bevægelsen). Der kan med fordel samarbejdes med dansk og engelsk.

Politik

- *"politiske ideologier, skillelinjer og partiadfærd"*

Eleverne lærer hovedtrækkene i de tre klassiske politiske ideologier (liberalisme, konservatisme og socialisme), herunder menneskesyn og holdninger til lighed/frihed og marked/stat/civilsamfund. Desuden indgår blandingsformer som fx socialliberalisme og socialdemokratisme samt andre relevante ideologier og nyere ideologiske strømninger som fx grøn ideologi og identitetspolitik. Ideologiernes betydning for partiers politik undersøges.

Eleverne lærer om de *politiske skillelinjer* ud fra værdipolitik og fordelingspolitik. Eleverne arbejder med, hvordan partierne placerer sig og bevæger sig i forhold til de to dimensioner, samt hvor nye partier opstår. Eleverne anvender viden om ideologier og skillelinjer til at undersøge konkret politik om værdipolitiske og fordelingspolitiske emner.

Partiadfærd omhandler, hvordan partiernes stillingtagen afhænger ikke blot af ideologi, men også af opinionen og af forhold til andre partier (fx Molins model). Eleverne lærer desuden om partiernes valg mellem forskellige typer strategier (fx Kaare Strøms teori om office-, policy- og voteseeking og Downs teori om rational choice) og partiernes ændrede karakter og rolle (fx klassepartier, catch-all, markedspartier).

- *"magtbegreber og demokratiopfattelser samt rettigheder og pligter i et demokratisk samfund, herunder ligestilling mellem kønnene"*

Eleverne lærer at anvende forskellige magtbegreber (fx magt som ressource og struktur; direkte og indirekte magt) og tydeliggøres i arbejdet med konkrete beslutningsprocesser. Magtbegreber ses i sammenhæng med forskellige *demokratiopfattelser* (fx direkte og indirekte; konkurrence- og deltagelsesdemokrati, deliberativt demokrati) og hvordan demokratiopfattelser konkret kommer til udtryk.

I forbindelse med *rettigheder og pligter* opnår eleverne kendskab til både de rettigheder og pligter, der følger af at leve i et demokratisk samfund. Både statsborgerskab og det bredere medborgerskab kan inddrages, og eleverne opnår en viden om, hvordan man kan være en aktiv medborger i et demokratisk samfund. Forholdet mellem rettigheder og pligter kan diskuteres, fx om retten til demokratisk deltagelse også er en pligt til demokratisk deltagelse, om ret til sociale velfærdsydelser også forpligter til at være aktivt arbejdssøgende og om medborgere har pligt til at være aktivt opsøgende og følge op på henvendelser fra det offentlige. I et bæredygtighedsperspektiv kan pligt til miljørigtig adfærd diskuteres. Både rettigheder og pligter kan knyttes til de klassiske ideologiers forskellige værdigrundlag: Liberalismens fokus på rettigheder, konservatismens fokus på pligter i et organisk fællesskab og socialismens fokus på solidaritet. Desuden kan menneskerettigheder og betydningen af globalt medborgerskab inddrages.

Ligestilling mellem kønnene kan behandles med afsæt i lovgivning og strukturelle forhold og derefter knyttes til konkrete eksempler på områder, hvor der er opnået høj grad af ligestilling, men også områder hvor ligestilling er fraværende. I arbejdet med stofområdet fokuseres på årsager og forklaringer under inddragelse af enkle teorier om køn og kønssocialisering. Det er oplagt, at man som lærer inddrager konkrete eksempler på forskelle mellem formel og reel ligestilling, fx via undersøgelse og diskussion af seksuel chikane i forskellige sammenhænge (eksempelvis i uddannelsessystemet eller på arbejdspladsen). Stofområdet kan knyttes til rettigheder og pligter, og ligeledes tage afsæt i elevernes egne erfaringer med ligestilling, eller oplevelse af manglen på ligestilling i forskellige arenaer (familie, fritid, sociale medier, forening, skole, job) med efterfølgende diskussion af årsager, konsekvenser og løsninger. Ligestilling kan behandles både økonomisk, sociologisk og politisk samt komparativt ift. andre lande.

"politiske beslutningsprocesser i Danmark i en global sammenhæng, herunder de politiske systemer i Danmark og EU"

Politiske beslutningsprocesser i Danmark i en global sammenhæng ses i sammenhæng med målet om at undersøge et politikområde. Eleverne lærer om lovgivningsprocessen i Danmark – både den formelle og den reelle, hvor selve lovgivningsfasen suppleres med fokus på dagsordensfastsættelse og implementering af loven samt modtagelse i offentligheden. Eleverne lærer desuden om centrale aktører og deres muligheder for at påvirke lovgivningens indhold. Det er oplagt at bruge Folketingets hjemmeside til at følge en konkret lovgivningsproces, herunder partiernes synspunkter, forskellige interesseorganisationers høringssvar og om de har påvirket det vedtagne lovforslag. Globale påvirkninger som fx konflikter og flygtningestrømme, EU-beslutningers rammesættende funktion for national lovgivning og betydningen af internationale konventioner indgår i området.

Eleverne lærer om *det danske politiske system*, herunder de forskellige aktører på det nationale niveau (vælgere, partier, Folketing, regering, centraladministration, domstole, interesseorganisationer, græsrodsbevægelser, medier) og det lokale niveau (kommunalbestyrelse, borgmester, udvalg). Grundlæggende karakteristika ved det danske politiske system indgår i stofområdet, herunder valgsystem, parlamentarisme, magtdeling. I relation til *det politisk system i EU* lærer eleverne om de centrale aktører (Parlament, Ministerråd, Kommission, Domstol, interesseorganisationer m.v.), og hvordan de spiller sammen i EU-beslutningsprocessen. Heri indgår desuden forholdet mellem det det nationale og overnationale (føderale) niveau. Eleverne lærer at anvende begreber om politik og politiske systemer. Særligt for dette stofområde, er det som underviser centralt at være opmærksom på at koble til aktuelle politiske begivenheder og problemstillinger og arbejde aktivt med at stimulere elevernes lyst til og motivation for at følge med i såvel lokal og national politik. Du kan som underviser samarbejde med relevante sprogfag og inddrage komparativ metode til at sammenligne forskellige landes politiske systemer.

Økonomi

- *"økonomisk vækst, teknologisk udvikling, bæredygtig udvikling og velfærd"*

Eleverne lærer om økonomisk vækst, teknologiske udvikling, bæredygtig udvikling og velfærd samt om deres indbyrdes sammenhænge og konflikter. Det indgår, at teknologisk udvikling ofte fører til økonomisk vækst, og anses som en forudsætning for velstand og velfærd. I undervisningen arbejder eleverne med at undersøge og diskutere om teknologisk udvikling, økonomisk vækst og bæredygtig udvikling er hinandens modsætninger, eller om de kan forenes. Fx kan der fokuseres på hvordan teknologisk udvikling kan skabe forurening og knaphed af ressourcer, men også bidrage til løsninger bl.a. via vedvarende energi og genanvendelse af affald. Ligeledes kan det inddrages, hvordan teknologisk udvikling fx i form af robotter og kunstig intelligens kan føre til lavere velstand og velfærd for fx ufaglærte eller andre og medføre et behov på efteruddannelse. Samtidig kan teknologisk udvikling bidrage til nye måder at løse velfærdsopgaver på. Fx med hensyn til telemedicin, teknologisk opkobling, robotsæl, sengeløft, ipad, pixogrammer mm. I dette stofområde indgår begreber for velfærdsmodeller (universel, selektiv og residual) og de kan med fordel ses i sammenhæng med ideologier.

- *"det økonomiske kredsløb, økonomiske mål og økonomiske styringsinstrumenter, herunder miljø- og energipolitiske virkemidler"*

Eleverne lærer, at *det økonomiske kredsløb* indeholder en række sektorer, og de lærer at kunne forklare de økonomiske sammenhænge imellem dem. Eleverne lærer desuden om de økonomiske mål (karakteristika for en god økonomi). Eleverne opnår herigennem forståelse for målkonflikter og forskellige politiske prioriteringer nationalt og regionalt (EU). *Økonomiske styringsinstrumenter* omfatter både styring på makroplan via økonomisk politik (fx finanspolitik og strukturpolitik) og styring på mikroplan af markedet og forbrugeradfærd. Fx hvordan forskellige aktørers (forbrugere, virksomheder) adfærd omkring energiforbrug og miljø kan styres ved hjælp af *miljø- og energipolitiske virkemidler* som afgifter, tilskud, kvoter og påbud/forbud. I belysningen af området indgår også globale problemstillinger.

Når eleverne skal lære om samfundsøkonomiske sammenhænge kan der med fordel tages udgangspunkt i privatøkonomiske forhold.

- *"globaliseringens og EU's betydning for den økonomiske udvikling i Danmark, herunder konkurrenceevne og erhvervsstruktur"*

I arbejdet med *globaliseringens og EU's betydning for den økonomiske udvikling i Danmark* lærer eleverne om, hvordan dansk økonomi er integreret i den europæiske og globale økonomi i form af handel, investering, kapitalbevægelser og mobil arbejdskraft, og hvilken betydning det har for centrale økonomiske mål. I området lærer eleverne desuden om de økonomiske og teknologiske drivkræfter bag globalisering og sammenhængen mellem de globale økonomiske konjunkturer og den danske økonomi. I forlængelse heraf undersøger og diskuterer eleverne i undervisningen fordele og ulemper ved globalisering og den frie bevægelighed for varer, tjenester, kapital og arbejdskraft i EU. Eleverne lærer om flere konkurrenceevnebegreber samt hvilken betydning *konkurrenceevne* har i en lille, åben økonomi som den danske.

Danmarks placering i den internationale arbejdsdeling, herunder Danmarks *erhvervsstruktur*, inddrages. Eleverne lærer om forskellige erhvervsstrukturer (fx opdeling i primære, sekundære og tertiære erhverv). Det er oplagt som undervise at inddrage empirisk materiale til at belyse udviklingen og forskydninger, og diskutere hvilke faktorer, der har haft indflydelse på denne udvikling. Herunder kan man fx inddrage begrebet disruption (hvordan nye teknologier ændrer eksisterende erhvervsstrukturer og konkurrenceforhold). Det kan også være relevant at diskutere, hvilke erhverv Danmark bør satse på for at forbedre konkurrenceevnen.

Metode

- *"komparativ, kvantitativ og kvalitativ metode"*

Eleverne lærer, at *komparativ metode* består i at sammenligne samfundsforhold med det formål at identificere, undersøge og forklare forskelle, ligheder og evt. sammenhænge, og at der kan anvendes både kvalitative og kvantitative data. Komparativ metode anvendes til at teste, om visse uafhængige variable har betydning eller ej. Ud fra nogle cases fx forskellige lande undersøges om en uafhængig variabel (fx velfærdsmodel) har betydning for en afhængig variabel (fx beskæftigelsesfrekvens for udlændinge). Komparative undersøgelser kan have fokus på at sammenligne på tværs af tid (longitudinale) og/eller sammenligne fænomener på tværs af fx landegrænser eller forskellige dele af Danmark (tværsnitsundersøgelser). I samspil med fremmedsprog og i forbindelse med studieture kan brug af komparativ metode med fordel have en fremtrædende placering.

Gennem arbejdet med *kvantitativ og kvalitativ metode* opnår eleverne forståelse af, hvordan kvalitative og kvantitative data kan indsamles og efterbehandles på systematisk vis for at undersøge en given problemstilling. Herunder er det centralt at arbejde med, hvilke former for data der er mest hensigtsmæssige at bruge for at undersøge forskellige typer af problemstillinger.

Kvantitativ metode handler om kvantificering af sociale fænomener ved hjælp af tal og omfatter forskellige metoder til indsamling og bearbejdning af kvantitative data. Eleverne lærer at indsamle kvantitative data. Indsamlingen kan ske med afsæt i eksisterende statistisk materiale eller ved egne empiriske undersøgelser (fx spørgeskema). På den måde opnår eleverne indsigt i anvendelse af tal som data til at undersøge sociale fænomener. Bearbejdning af data kan ske med brug af beregninger (procentvis andel, procentvis vækst eller indekstal) og konstruktion af diagrammer (kurve-, søjle og cirkeldiagram) i regneark eller netbaseret fx i statistikbanken eller surveybank.

Kvalitativ metode tager afsæt i anvendelse af tekst/tale/visuelt materiale som data til at undersøge sociale fænomener med den hensigt at opnå en nuanceret forståelse af det givne fænomen. Eleverne lærer at indsamle kvalitative data. Det kan fx foregå gennem udførelse af forskellige former for interviews, indsamling af ytringer på de sociale medier eller brug af foreliggende kvalitative data som fx interviews i artikler. Eleverne lærer at opstille problemstillinger, udarbejde interviewguides, gennemføre interviews og bearbejde svarene og konkludere. Eleverne lærer med afsæt i konkrete eksempler at reflektere over den kvalitative metodes muligheder og begrænsninger. I efterbehandling af indsamlet eller andres kvalitative data lærer eleverne med afsæt i en systematisk kategorisering (fx med brug af display eller indholdskodning) at lave en kvalitativ indholdsanalyse.

Eleverne lærer med afsæt i styrker og svagheder ved kvantitative og kvalitative data om samspillet mellem de to former for data og lærer at vurdere, hvordan de kan supplere hinanden. Fx kan interviews med en eller flere efterkommere, der bryder med den sociale arv, ses i samspil med data om antallet af mønsterbrydere blandt efterkommere. Eleverne lærer at undersøge, om de kvalitative data er typiske eller atypiske eksempler ifølge de kvantitative data. På den måde ser eleverne både de mest udbredte mønstre og opnår en dybere forståelse af, hvilke årsager der kan være til disse mønstre.

2.3 Supplerende stof

I samfundsfag består det supplerende stof typisk af tekster (artikler, ytringer på sociale medier, taler), statistik (tabeller, figurer) og klip fra digitale medier (uddrag fra nyhedsudsendelser, reportager og debatprogrammer, dokumentarer, materiale fra sociale medier). Det supplerende stof kan desuden bestå af andre visuelle repræsentationer af virkeligheden som fx billeder, satiriske illustrationer, fysiske artefakter eller udformning af byrum. Det betyder også, at aktualitetsdimensionen især sikres ved hjælp af det supplerende stof. I det supplerende stof indgår ligeledes materiale på fremmedsprog. Endelig bidrager supplerende materiale til fagligt samspil som er omtalt under punkt 3.4., og der indgår udadvendte aktiviteter, som er omtalt under punkt 3.2.

Som underviser er det vigtigt at være opmærksom på, at begreber og enkle teorier fra kernestoffet skal anvendes på det supplerende stof for at kunne opfylde de faglige mål. Det supplerende stof spiller således en vigtig rolle i arbejdet med elevernes opfyldelse af de faglige mål.

Det supplerende stof er ikke en udvidelse af kernestoffet, således at der læses flere teorier eller lignende, men skal netop sikre, at det teoretiske stof kommer i anvendelse i forhold til empiri.

2.4 Omfang

"Det forventede omfang af fagligt stof er normalt svarende til 400-600 sider"

Det samlede omfang af fagligt stof tæller både kernestof og supplerende stof.

Som underviser skal du angive omfanget af fagligt stof i din undervisningsbeskrivelse. Omfanget angives med en detaljeringsgrad, så det fremgår af undervisningsbeskrivelsen, hvorledes det faglige stof har været vægtet i de enkelte forløb og den samlede undervisning. Dette kan fx ske ved at angive et skønsmæssigt sidetal eller en procentvis fordeling af stoffet.

Hvis samfundsfag B er et valgfag, kan kravet til omfang opfyldes ved at inddrage fagligt stof fra den gennemførte undervisning på C-niveau.

3. Tilrettelæggelse

Når du tilrettelægger din undervisning, skal du opfylde en række krav. I dette kapitel finder du de krav, der er til undervisningens organisering, arbejdsformer, fagets forhold til IT og fagets samspil med andre fag.

3.1 Didaktiske principper

Du har som underviser ansvaret for at tilrettelægge undervisningen således, at den er alsidig i valg af synsvinkler, teorier og metoder.

Det er i undervisningen i samfundsfag vigtigt at tage afsæt i elevernes viden om samfundet og deres nysgerrighed vedrørende aktuelle samfundsmæssige problemstillinger med det formål for øje at udvide deres viden om samfundet, samt udstyre dem med redskaber til at forstå, forholde sig til og deltage i den verden, de færdes i.

Det grundlæggende didaktiske princip i samfundsfag er, at eleverne lærer at opfylde de faglige mål ved at *anvende* kernestoffet til at undersøge det supplerende stof (empiri). Dette illustreres i nedenstående figur, hvor det ligeledes fremhæves, at der i samfundsfag arbejdes problemorienteret og med et samfundsorienteret fokus.

Figur 1: Det didaktiske grundprincip i samfundsfag

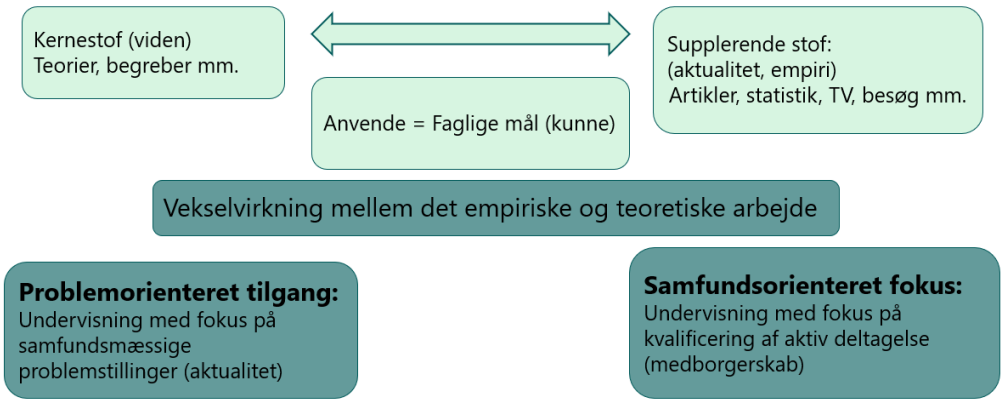

Undervisningen i samfundsfag tilrettelægges derfor *tematisk*: Det betyder, at aktuelle problemstillinger og de faglige mål er i centrum, når undervisningen planlægges, og fagets kernestof inddrages, når det er relevant for de problemstillinger, der behandles i det aktuelle

tema.

Hvad er et tema?
Ved et tema forstås en sammenstilling af to eller flere samfundsfaglige emner, hvoraf der kan udledes samfundsfaglige problemstillinger. Fx Velfærdssamfundet og aldring: Hvordan fremtidssikrer vi den danske velfærdsmodel? eller Klimapolitik og globalisering: Er bæredygtighed kun for de rige?

Udgangspunkt i et tema giver mulighed for at se faglige sammenhænge ved inddragelse af flere faglige mål og en bred vifte af kernestof. Begreber, teorier og metoder fra flere områder i kernestoffet inddrages med fokus på konkrete problemstillinger, og der fokuseres på kernestoffet som ´værktøj´ til at håndtere samfundsfaglige problemstillinger. Fx kan klimapolitik behandles tematisk med inddragelse af kernestof fra økonomi, politik, og sociologi, samtidig med at man undersøger dansk klimapolitik i en europæisk og global sammenhæng. Det betyder også, at det kan lade sig gøre, at opfylde indholdet i kernestoffet med et overskueligt antal temaer og dertil have opfyldt de faglige mål.

Den tematiske planlægning giver ligeledes dermed gode muligheder for at inddrage og udvide elevernes interesse for og viden om aktuelle samfundsforhold. Der bør altid være mulighed for at tage helt aktuelle spørgsmål op og på denne måde give forståelse for og indsigt i fagets dynamik og potentiale i undersøgelsen og forklaringen af samfundsfaglige problemstillinger.

Behandlingen af stoffet tilrettelægger du som underviser med et helhedssyn på de samfundsfaglige problemstillinger, så du som underviser ofte inddrager flere kernestofområder men samtidig med respekt for de enkelte discipliner i kernestoffet, så eleverne også får kendskab til fagets forskellige discipliner og samspil mellem disse i behandlingen af konkrete problemstillinger.

I forlængelse heraf er det som underviser vigtigt, at du veksler mellem induktive og deduktive undervisningsforløb. De induktive forløb tager afsæt i konkrete og aktuelle samfundsfaglige problemstillinger, hvor begreber og metoder fra flere discipliner anvendes i relation til en konkret samfundsfaglig problemstilling for at opnå en helhedsforståelse at den valgte problematik. De mere deduktivt tilrettelagte forløb tager afsæt i de faglige discipliners begreber og teorier og inddrager empiri til eksemplificering heraf. Herved lærer eleverne om de enkelte discipliners styrker og svagheder til belysning af konkrete samfundsfaglige problemstillinger. Sjældent vil deduktivt eller induktivt tilrettelagte forløb optræde i ren form. I samfundsfag vil de to former normalt blandes, således at eleverne i det samme forløb vil opleve både at gå fra det generelle til eksemplerne og modsat.

Det er vigtigt at planlægge undervisningen, så der er plads til, at give den enkelte elev mulighed for på et fagligt grundlag at fremføre egne synspunkter, argumenter og vurderinger. I forlængelse heraf er det vigtigt, at du som underviser lægger vægt på træning af elevernes evne til at formulere og formidle samfundsfaglige problemstillinger under hensyntagen til de faglige krav til indhold, præcision og sammenhæng i argumentationen samt fagets taksonomi.

3.2 Arbejdsformer

Som underviser skal du tilrettelægge arbejdsformer, så de er afvekslende og elevaktiverende. Eleverne præsenteres for et varieret udbud af lærer- og elevstyret undervisning i klasserummet og i grupper i forbindelse med træning af mundtlige færdigheder og skriftlige færdigheder, såsom synopser og projektrapporter.

Samfundsfag er et aktuelt og dynamisk fag, og benytter sig af at være en del af det samfund, som er under behandling i undervisningen. Det betyder at udadvendte aktiviteter integreres i undervisningen. Det kan både ske ved at invitere virkeligheden ind i undervisningen, fx ved inddragelse af eksterne oplægsholdere og inddragelse af empiriske undersøgelser men også ved at flytte undervisning ud i virkeligheden, fx ved virksomheds-, organisations- og institutionsbesøg og ved at lade eleverne foretage egne empiriske undersøgelser lokalt, nationalt og/eller internationalt.

Eleverne øger deres karrierekompetence ved at opleve eksempler på, hvordan samfundsvidenskab anvendes i forskellige typer jobs, og prøve kræfter med at løse små autentiske 'arbejdsopgaver' fx notatskrivning og tilrettelæggelse og gennemførsel af mindre undersøgelser. Dette kan også fremme elevernes innovative kompetencer.

Eleverne udarbejder mindst to projekter, som fremmer elevens evne til selvstændigt at opstille, undersøge og forklare faglige problemstillinger med brug af metoder fra faget. Projekter indledes typisk med en fælles introduktion, hvorefter eleverne i grupper arbejder selvstændigt med forskellige faglige problemstillinger. Det kan ske enkeltfagligt eller i samspil med andre fag, fx sprogfag eller historie.

Eleverne arbejder i undervisningen systematisk med det problemorienterede arbejde og udarbejdelse af synopser (prøveform a) og dispositioner til besvarelse af problemorienterede spørgsmål (prøveform b) med henblik på træning til den mundtlige prøve. Det betyder, at man som underviser skal arbejde bevidst med at træne elevernes evne til at udarbejde og fremlægge både en synopsis med en problemformulering og deraf udledte problemstillinger, som undersøges og konkluderes på og en disposition med afsæt i problemorienterede spørgsmål. Undervisningen tilpasses den valgte prøveform.

3.3 It

Brug af it er ikke et mål i sig selv. It anvendes til at støtte og supplere de faglige mål. Inden for fagets rammer træffer underviseren de didaktiske valg om anvendelsen af digitale værktøjer, herunder generativ kunstig intelligens, og sikrer en tilpas vekselvirkning mellem det analoge og det digitale. Underviseren inddrager digitale værktøjer i undervisningen, når det understøtter og fremmer elevernes læring, faglige udvikling og digitale dannelse. Eleverne skal ved brug af generativ kunstig intelligens og øvrige digitale værktøjer i undervisningen udvikle deres evne til at anvende disse værktøjer både kritisk, ansvarligt og reflekteret.

It kan anvendes i samfundsfagsundervisningen til

- Simulation af *økonomiske sammenhænge*. Det kan være en online kvantitativ makroøkonomisk model eller en simpel model i regneark.
- *Målrettet og kritisk informationssøgning*.
- At *formidle*, fx vha. tekstbehandlingsprogrammer, og digitale præsentationsprogrammer.
- at *bearbejde materiale og lave beregninger og opstille diagrammer*. Det betyder, at eleven lærer at anvende regneark til at lave beregninger samt præsentere resultatet i en tabel og i et diagram.
- At *undersøge den demokratiske debat.* Eleverne reflekterer i den forbindelse over kriterier for en god demokratisk samtale jf. kernestoffet *adfærd på de sociale medier*.

3.4 Samspil med andre fag

Samfundsfag kan indgå i samspil med alle andre fag i studieretningen. Samfundsfag indgår i samspil med andre fag bl.a. i studieområdet med tilhørende flerfaglige forløb. Når samfundsfag indgår i studieområdeprojektet (SOP), skal man som vejleder huske at kvalitetstjekke sin opgaveformulering med afsæt i de samfundsfaglige opmærksomhedspunkter, således at det i opgaveformuleringen fremgår tydeligt, at 1) der er tale om en aktuel samfundsmæssig problemstilling, 2) der undersøges samfundsfaglig empiri og 3) anvendes samfundsfaglig teori og/eller begreber.

Opmærksomhedspunkter for samfundsfaglige opgaveformuleringer i flerfaglige samspil

1. *Aktuel samfundsfaglig problemstilling*

Aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt, og derfor skal man som vejleder sikre sig, at opgaveformuleringen har relevans for en gældende samfundsmæssige problemstilling. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at der ikke er en fast tidsafgrænsning for, om en problemstilling er aktuel.

2. Undersøgelse af samfundsfaglig empiri

Samfundsfaglig empiri kan være enten kvalitativ eller kvantitativ, og det skal fremgå tydeligt af opgaveformuleringen, at eleven skal undersøge samfundsfaglig empiri. Fiktion kan ikke indgå som selvstændig samfundsfaglig empiri, men kan godt anvendes i samspil med kvalitativ og/eller kvantitativ empiri.

3. Anvendelse af samfundsfaglig teori og/eller begreber

Vekselvirkningen mellem det teoretiske og empiriske er essensen i det faglige arbejde i samfundsfag uanset om fagligt niveau, jf. de to overordnede faglig mål, og der skal derfor fremgå eksplicit af opgaveformuleringen, at eleven skal anvende samfundsfaglig teori og/eller begreber til at undersøge og/eller diskutere en problemstilling.

Rammer og vejledning for studieområdet
Find vejledning til studieområdet på uvm.dk/gym-læreplan

Udgangspunktet for et samspil er, at hvert fag bidrager med sin teori og metode til belysning af et tema eller en konkret problemstilling. Fagene støtter hinanden, så eleverne både får en sammenhængende forståelse af et tema og en forståelse af fagenes specifikke faglige viden og metode. Samspillet dækker dele af fagenes kernestof og supplerende stof og opfylder faglige mål, således at det kan inddrages til mundtlig prøve.

I flerfaglige samspil bidrager samfundsfag med samfundsvidenskabelig teori og metode til en sammenhængende forståelse af aktuelle samfundsmæssige problemstillinger. Teoretisk bidrager samfundsfag med samfundsfaglige begreber, sammenhænge, modeller og teorier. Metodisk bidrager faget med krav om dokumentation ud fra samfundsfagligt empirisk materiale og med redskaber til at gennemføre mindre empiriske undersøgelser. Metoden er kvantitativ, kvalitativ og/eller komparativ, caseorienteret.

Se desuden punkt 2.1. under det faglige mål om fagets identitet og metode og kernestoffet vedr. metode punkt 2.2 længere oppe i denne vejledning.

Særligt for samfundsfag B som valgfag

Læreplanen for samfundsfag B er skrevet til htx og dermed studieretningsforløbet fra 0 (start) til B-niveau. Det betyder også, at læreplanen er udformet med henblik på, at faget indgår som studieretningsfag og dermed er forpligtet til samspil med andre fag. Samfundsfag på B-niveau for htx kan imidlertid også være valgfag hvor C-niveau løftes til B-niveau.

Særligt for samfundsfag B som valgfag

Samfundsfag B som valgfag bygger på de mål og det kernestof, som eleverne/kursisterne har nået på C-niveauet. Begreber og anden faglig viden fra kernestoffet på C-niveau skal kunne anvendes til mundtlig prøve på B-niveau. Man kan næppe nå at gennemgå eller repetere al C-niveauets kernestof på B-niveau som valgfag, men man kan med fordel anvende C-niveauets begreber mm. i en ny sammenhæng på B-niveau. Ideologier og politiske beslutningsprocesser kan fx anvendes til undersøgelse af et politikområde, og økonomiske styringsinstrumenter kan anvendes i forbindelse med bæredygtig udvikling.

Til den mundtlige prøve er det hele læreplanen for samfundsfag B, der gælder. Opgaverne skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestof på B-niveau.

Samfundsfag B som valgfag på eux.

Der er en særlig vejledning for samfundsfag B på eux. Find den på uvm.dk/gym-læreplan

4. Evaluering

Du skal give eleverne løbende, formativ evaluering, som de kan bruge til at fremme deres læring.

4.1 Løbende evaluering

Du skal som underviser sikre at eleverne får løbende feedback på deres faglige arbejde, hvor eleverne også selv reflekterer over deres faglige udvikling og den faglige arbejdsindsats betydning for udvikling af det faglige potentiale.

Eleverne får mindst én gang i hvert semester præcis og fremadrettet tilbagemelding på deres faglige arbejde, standpunkt og udviklingen heri, ligesom de vejledes målrettet og præcist i, hvorledes dette kan forbedres.

Som underviser kan du til evaluering af elevens faglige standpunkt og udviklingen anvende interne prøver, men også et bredt spektrum af mere formative evalueringsredskaber, fx spørgeskemaer og samtaler med fokus på eleverne egen arbejdsindsats og deltagelse i undervisningen.

Du skal som underviser også sikre, at eleverne får lejlighed til at evaluere undervisningen, og det er centralt med en efterfølgende dialog med eleverne om resultatet af evalueringen og perspektiver for den fremtidige undervisning.

4.2 Prøveformer

Dette afsnit omhandler den mundtlige prøve i samfundsfag B.

De generelle regler for afholdelse af prøver kan du finde i prøvebekendtgørelsen.

Prøvebekendtgørelse
Den almene prøvebekendtgørelse fortæller om de regler, der udgør det overordnede grundlag for afholdelse af prøver og eksaminer. Læs om generelle regler om prøver og eksamen på uvm.dk.

Hjælpemiddeloversigten

Hjælpemiddeloversigten giver det fulde overblik over, hvilke hjælpemidler eleverne må bruge til både den skriftlige og den mundtlige prøve.

Find hjælpemiddeloversigten på uvm.dk

Den mundtlige prøve

Eksamensgrundlaget: Undervisningsbeskrivelsen

Da undervisningsbeskrivelsen dokumenterer det samlede undervisningsforløb og fungerer eksaminationsgrundlag, skal *du* som underviser lave en undervisningsbeskrivelse, der blandt andet angiver det indhold, forløb og fokus, som eleverne har arbejdet med i det samlede undervisningsforløb. Det vil derfor være naturligt at nævne de faglige begreber/teorier, du har anvendt i undervisningen, og som eleverne forventes at kende.

Undervisningsbeskrivelser

Find vejledning og skabelon til undervisningsbeskrivelser på uvm.dk.

Forløb kan også være den samfundsfaglige del af flerfaglige forløb, hvis de har en sådan faglig dybde og bredde, at der kan udarbejdes en eksamensopgave i forløbet. Undervisningsbeskrivelsen skal have en sådan detaljeringsgrad, at censor kan opfylde sin tilsynsforpligtelse.

Orientering af eleverne

Som underviser skal du orientere eleverne om prøvens forløb, herunder valg af prøveform (prøveform a eller prøveform b) samt vise konkrete eksempler på opgaver fra tidligere eksamener.

Generelle forhold ved mundtlig prøve

For begge prøveformer er der tale om en mundtlig prøve med afsæt i en opgave med et ukendt bilagsmateriale men med tilknytning til et forløb fra undervisningsbeskrivelsen. Ligeledes skal det samlede prøvemateriale i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet, og det betyder, at man ikke kan undlade eksempelvis en hel faglig disciplin, men det betyder samtidig, at der ikke behøver at være prøvemateriale, der knytter sig til hvert eneste forløb. Eleverne må dog ikke på forhånd vide, hvilke forløb, som der ikke udarbejdes spørgsmål til. Opgaverne må gå igen op til 3 gange.

Hvordan skal det ukendte bilagsmateriale udformes?

- Det skal være empirisk materiale, og det betyder, at man skal undlade brug af lærebogsmateriale og faglige modeller i bilagsmaterialet.
- Det skal være aktuelt materiale, da aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt. Derfor er det hensigtsmæssigt at have bilag, der er opdaterede ifht. fx økonomisk udvikling samt den konkrete politiske og parlamentariske situation.
- Der skal indgå forskelligartede materialetyper, og det betyder, at der skal indgå både tekster og statistisk materiale. Der kan desuden indgå digitalt mediemateriale, herunder videoklip eller lydklip.

Hvis der indgår digitalt mediemateriale i bilagsmaterialet, skal det udleveres til eleverne. Der må således ikke indgå links i bilagsmaterialet, da links kan være ude af drift i perioder. Der kan indgå engelsksproget materiale på op til 1000 enheder (antal anslag inkl. mellemrum) i bilagsmaterialet.

Omfang
Sidetallet opgøres i normalsider á 2400 enheder (antal anslag inklusive mellemrum). For digitalt mediemateriale svarer fire til syv minutters afspilning til én normalside. Omregning af tabeller, diagrammer og billeder til normalsider foregår efter et skøn, under hensyntagen til materialernes kompleksitetsgrad og hvor lang tid, at det vil tage for en elev 'at læse' materialerne.

For samfundsfag B som frit valgfag, kan eleverne komme fra forskellige hold på C-niveau. Hvis temaerne på holdene på C-niveau har været så forskellige, at der ikke kan udarbejdes fælles opgaver, kan eksaminator udarbejde forskellige opgaver, afhængig af hvilke hold eleverne har gået på. I så fald må gruppeinddelingen i prøveform a afhænge af elevernes C-niveauhold.

Prøveform a
Opgaverne til prøveform a har et omfang på seks til otte normalsider. Ved denne prøveform kan forberedelsen kan foregå i grupper af maksimalt tre eksaminander, der som en samlet eksamensenhed trækker en fælles opgave. Der gives ca. 24 timers forberedelsestid, dog ikke mindre end 24 timer. Hver eksamensenhed tildeles ved anonym lodtrækning den samme opgave. Lodtrækning forestås af skolens ledelse.

Som underviser skal man ikke lave spørgsmål til det samlede bilagsmateriale. Eleverne skal i forberedelsestiden udarbejde en synopsis med en problemformulering (et overordnet spørgsmål) og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.

Eksaminander, der forbereder sig i en gruppe, vælger selv, om de vil udarbejde forskellige eller enslydende synopser. Man kan fx forestille sig, at en gruppe beslutter at samarbejde den første del af tiden og bruge resten af tiden til enkeltvis at udarbejde en synopsis på basis af gruppedrøftelsen. Det er som underviser vigtigt at understrege overfor eleverne, at de hver

især skal have fagligt ejerskab over og kunne stå inde for og kunne uddybe synopsen, uanset om den er individuel eller fælles.

Hvad er en samfundsfaglig synopsis?
En synopsis er en kort tekst (typisk i punktform), der ikke kan stå alene, men forudsætter en senere uddybning i en mundtlig præsentation og efterfølgende dialog. Synopsen er således ikke en færdig og udfoldet besvarelse, men en forkortet og koncentreret udgave. Den mundtlige fremlæggelse struktureres ved hjælp af synopsen. På den måde fungerer synopsen som et talepapir, som fastholder den røde tråd i fremlæggelsen.

Syopsen udarbejdes med afsæt i

1. Det udleverede bilagsmateriale
2. Relevant kernestof: faglig viden, begreber og teori
3. Selvvalgt materiale fundet i forberedelsestiden

Normalt vil en synopsis indeholde følgende elementer:

- Overskrift, som er identisk med overskrift på den trukne opgave.
- En samfundsfaglig problemformulering formuleret som et overordnet spørgsmål.
- De udledte problemstillinger (underspørgsmål). Underspørgsmål er typisk på fagets taksonomiske niveauer, dvs. redegørelse, undersøgelse og diskussion.
- Besvarelse af og delkonklusioner på underspørgsmål. Typisk i punktform.
- En overordnet konklusion på problemformulering.
- Evt. Litteraturliste eller noter med angivelse af anvendt materiale.

Omfanget af en synopsis vil typisk være 2-3 sider.

Synopsen udleveres til censor og eksaminator til selve eksamen. Synopsen er således ikke på forhånd kendt af censor, ligesom der ikke i eksaminationstiden er afsat selvstændig tid til en gennemlæsning af synopsen.

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Eksaminationen er individuel og indledes med eksaminandens præsentation af synopsen (ca. 10 minutter) og bagefter er der uddybende spørgsmål til synopsen og en faglig samtale mellem eksaminand og eksaminator.

Eleven skal ikke læse synopsen op, men i stedet uddybe den mundtligt. Bedømmelsen af elevernes faglighed tager afsæt i, i hvilken udstrækning de kan forklare, begrunde og uddybe de pointer, som er noteret i synopsen. Synopsen udgør ikke et selvstændigt bedømmelsesgrundlag. Eleverne skal være grundigt instrueret i, at de skal forberede en fremlæggelse af synopsen på ca. 10 minutter og ikke mere. Hvis eksaminanden ikke selv har afsluttet sin fremlæggelse efter ca. 10 minutter, beder eksaminator eller censor eksaminanden om at afslutte fremlæggelsen, uanset hvor langt eksaminanden er nået i sin disposition. Resten af eksaminationen er en faglig samtale mellem eksaminator og eksaminand, hvor punkter fra den mundtlige fremlæggelse uddybes, ligesom der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der er meget vigtigt, at der er god tid til den faglige samtale,

således at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Prøveform b
Opgaverne til prøveform b har et omfang på to til tre normalsider. Ved denne prøveform er trækning og forberedelse individuel, og der gives ca. 60 minutters forberedelsestid.

Som underviser skal man lave problemorienterede spørgsmål til det samlede bilagsmateriale. De problemorienterede spørgsmål skal dække de samfundsfaglige taksonomiske niveauer. Eleverne skal i forberedelsestiden udarbejde en mundtlig besvarelse af spørgsmålene med afsæt i udleverede materiale og faglig viden, begreber og teorier fra undervisningen.

Hvad er problemorienterede spørgsmål?
At man som eksaminator skal stille problemorienterede spørgsmål til bilagsmaterialet betyder, at man skal opstille spørgsmål på de taksonomiske niveauer, som støtter eksaminanden i at lave en problemorienteret undersøgelse af det trukne bilagsmateriale. Det problemorienterede fokus betyder, at spørgsmålsformulering skal være tilstrækkelig bred til, at eksaminanden selv kan prioritere og selvstændigt udvælge relevante problemstillinger fra bilagsmaterialet. Samtidig skal det dog være tydeligt, hvilke forventninger, der knytter til sig eksaminandens inddragelse af faglige begreber og/eller teori.

Forløbsoverskrift: [Den danske velfærdsstat i en globaliseret verden: udvikling eller afvikling?]

Tema: [Velfærdsstaten i en global økonomi)]

1. Redegør for de udfordringer vedr. [tema: velfærdsstaten i en global økonomi], der fremgår af bilag A, B og C.
2. Undersøg hvilke forklaringer, der er på de problemer [vedr. velfærdsstaten i en global økonomi], som du har redegjort for.
   Inddrag [konkurrenceevne] og andre relevante begreber i undersøgelsen.
3. Diskutér positive og negative konsekvenser ved et eller flere forslag til løsning af problemerne. Inddrag bilag D og [økonomiske og politiske] begreber/teorier i diskussionen.

I de kantede parenteser kan indsættes et andet tema og tilhørende relevante begreber/teorier.

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Eksaminationen er individuel og indledes med eksaminandens præsentation af den besvarelse af de problemorienterede spørgsmål, som eksaminanden har forberedt, og bagefter er der uddybende spørgsmål til besvarelsen og en faglig samtale mellem eksaminand og eksaminator.

I samtalen uddybes punkter fra den mundtlige fremlæggelse, og der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der skal være god tid til den faglige samtale, således

at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Censors rolle og prøvebekendtgørelsen
Find uddybende information om censors rolle og opgaver i prøvebekendtgørelsen på uvm.dk.

4.3 Bedømmelseskriterier

Karaktergivning med 7-trinsskalaen
I forbindelse med karaktergivning anvendes 7-trinsskalaen. Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering af eksaminandens præstation som udtryk for graden af opfyldelse af de faglige mål.

7-trins-skalaen
Læs om 7-trins-skalaen på uvm.dk.

Bedømmelseskriterier for mundtlig prøve
Grundlaget for bedømmelsen er de faglige mål i læreplanens punkt 2.1., bedømmelseskriterier i læreplanens punkt 4.3. og karakterbeskrivelserne nedenfor. Bedømmelsesgrundlaget er således opfyldelsen af de faglige mål. Det er derfor vigtigt, at eksaminationen giver eksaminanden mulighed for at vise, i hvor høj grad han/hun opfylder disse mål. Der er tale om en helhedsbedømmelse af den mundtlige præstation. Synopser eller noter fra forberedelsestiden indgår således ikke i bedømmelsen.

Karakterbeskrivelser for mundtlig prøve i samfundsfag B

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse mundtlig prøve
12	Fremragende	Problemstillinger undersøges struktureret og fokuseret under sikker anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkle teorier med ingen eller kun få uvæsentlige mangler. Konklusioner dokumenteres sikkert med anvendelse af relevant materiale. Eleven diskuterer fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale samfundsfaglige sammenhænge med ingen eller kun få uvæsentlige mangler.

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse mundtlig prøve
7	God	Problemstillinger undersøges nogenlunde struktureret og fokuseret under god anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkel teori, men med en del mangler. Konklusioner dokumenteres mindre sikkert med anvendelse af relevant materiale. Eleven diskuterer rimeligt fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale samfundsfaglige sammenhænge med en del mangler.
02	Tilstrækkelig	Problemstillinger undersøges svagt struktureret og fokuseret med minimalt acceptabel anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkel teori. Konklusioner dokumenteres usikkert med minimalt acceptabel anvendelse af relevant materiale. Eleven argumenterer enkelte steder fagligt sammenhængende og indgår usikkert i dialogen.

Kolofon

Vejledning til samfundsfag B, htx

Redaktion:

Center for Ungdomsuddannelser, Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Undervisningsministeriet

Layout:

Undervisningsministeriet

Publikationen kan ikke bestilles, men den kan hentes på Undervisningsministeriet hjemmeside

Eventuelle henvendelser af indholdsmæssig karakter rettes til stuk@stukuvm.dk

Udgivet af:

Undervisningsministeriet, 2026

www.stukuvm.dk